

**TEXTUL LITERAR ÎN MANUALELE DE LIMBA ROMÂNĂ
PENTRU STUDENȚII STRĂINI
DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA**
LITERARY TEXT IN THE TEXTBOOK OF ROMANIAN AS A FOREIGN STUDENTS
IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY
DOI: [10.56177/AUA.PHILOLOGICA.3.26.2025.art.32](https://doi.org/10.56177/AUA.PHILOLOGICA.3.26.2025.art.32)

Drd. CAMELIA-REBECA POP
Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

Abstract: *The following study aims to analyze some of the textbooks and other auxiliaries, that appeared in the last decades of the 20th century from the perspective of the presence of the literary text. Since we already know that the literary text has played an important role in the history of language teaching, but it was avoided in the last years, the attention to this aspect in the didactic and cultural context of the period is important and very much welcomed. We will analyze the themes, the level at which they are introduced, the type of exercises proposed based on them and the criteria of the text selection. The analysis includes three materials, published in important moments of the program dedicated to foreign students, trying to observe the possible difficulties of the learners when we discuss the reception of them. Throughout the research, we will also follow the major European changes and approaches to see if and where the Romanian direction is approaching the European one.*

Keywords: *literary text; textbook; foreign students; Romanian authors; exercises*

1. Contextul istoric

Oficial, româna ca limbă străină primește statut instituțional în 1974, când se înființează primele catedre pentru această disciplină în marile universități din țară. Motivul apariției lor este unul economic, deoarece autoritățile române constată că studenții din alte state pot aduce în bugetul țării sume importante de bani, sub formă de valută. Numele primit de noul program educațional este *Anul pregătitor de limba română pentru cetățenii străini*¹.

Pentru propășirea economică a României, profesorii titulari care predau limba română nativilor, lipsiți de entuziasm, își asumă cursurile, din „motive administrative”, cum ar fi completarea normei didactice, după cum menționează E. Platon². Pe lângă atitudinea față de străini (imposibil de discutat în mod deschis), formată, sau mai corect spus, deformată de contextul momentului, orice cadru didactic ar fi putut găsi suficiente motive pentru a evita predarea cursului. Însă, zeci de ani, toți se conformează ordinelor.

¹ Elena Platon, *Româna ca limbă străină (RLS). Elemente de metadidactică*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2021, pp. 37-38.

² *Ibid.*, p. 43.

Dat fiind climatul politic și opiniile autorităților despre spațiul occidental și aspectele sale (inclusiv cele educaționale), este de înțeles că începutul programului a fost dificil. Profesorii români, fără pregătire de specialitate, au fost nevoiți să susțină cursuri în lipsa unor programe curriculare, a manualelor sau a auxiliarelor special create pentru publicul-țintă. Putem doar să ne imaginăm provocările cadrelor didactice din acest domeniu, considerând următoarea informație despre istoria departamentului de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași: „Se ajunge astfel ca, între 1974 și 1990, Filologia ieșeană să școlarizeze anual un număr de 300-350 de studenți străini, provenind din 16 țări europene, asiatice, africane și sud-americane.”³.

În ceea ce privește didactica limbii române pentru studenții străini, în secolul al XX-lea, nu sunt publicate prea multe studii de specialitate. Printre primii preocupați de cercetarea domeniului se numără Boris Cazacu, Tatiana Slama-Cazacu, Mioara Avram, Ion Coteanu și Marius Sala⁴. Analizând *Bibliografia RLS*, observăm că majoritatea articolelor sunt dedicate gramaticii. Cel mai probabil datorită conținuturilor sale, ea s-a numărat printre subiectele „recomandate” sau „tolerate” de autorități⁵.

În aceeași perioadă, în Occident, specialiștii înțeleg că e necesară o nouă raportare la limbă, ca instrument care deservește comunicarea eficientă, așa apare și câștigă teren metoda comunicativ-funcțională de predare a limbilor. La începutul anilor '70, pe fondul consolidării relațiilor dintre statele de pe continent, Consiliul Europei solicită întocmirea unui „program unitar de cursuri de limbă pentru adulți”⁶, ce va conduce la apariția *Nivelului prag*, câțiva ani mai târziu, în limbile franceză și engleză. În ceea ce privește literatura, aceasta revine în atenția cercetătorilor spre sfârșitul secolului, când i se recunosc autenticitatea, rolul în achiziția lexicului, în dezvoltarea abilităților de scriere și de citire, dar și în încurajarea gândirii critice⁷.

³ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, *Catedra de limba română pentru studenții străini*, accesibil la adresa <https://lrlsuaic.wixsite.com/uaic/lrls>, accesat în 10/06/2025.

⁴ Victoria Moldovan (coord.), *Bibliografia românei ca limbă străină/Bibliografia RLS*, ediție revăzută și completată de Antonela-Carmen Suciu, apărută sub egida Institutului Limbii Române ca Limbă Europeană, Cluj-Napoca, Editura EFES, 2012, p. 9.

⁵ Asumpție bazată pe un studiu al lui Liviu Malița, unde este propusă împărțirea literaturii în funcție de atitudinea Cenzurii vizavi de tematica abordată, termenii utilizați aparținând autorului; Liviu Malița, *Literatura eretică: texte cenzurate politic între 1949 și 1977*, București, Editura CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2016, p. 119.

⁶ Elena Platon, *Pierduți în eclectismul metodologic*, în Elena Platon, Lavinia-Iunia Vasiiu, Diana Roman, Cristina Bocoș (editori), *Actele Conferinței Internaționale Discurs polifonic în Româna ca limbă străină (RLS), ediția III/2021*, nr. 3/2022, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, pp. 29-55.

⁷ Ioana Hodârău, *Integrarea textului literar în predarea/învățarea românei ca limbă străină. Un model de scenariu didactic bazat pe dialogul intercultural (nivelul B2)*, în Elena Platon, Lavinia-Iunia Vasiiu, Diana Roman, Cristina Bocoș (editori), *Actele Conferinței Internaționale Discurs polifonic în Româna ca limbă străină (RLS), ediția IV/2023*, nr. 4/2024, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, pp. 292-316.

2. Structura unui manual

Pentru a observa poziția textului literar în lecțiile de limbă, propunem spre analiză o parte a cuprinsului cursului coordonat Boris Cazacu, *A Course in Contemporary Romanian*, din 1969⁸. Ne vom opri asupra a ceea ce este echivalentul unei unități didactice actuale, *Lesson 26*. În deschidere e un text adaptat din *Tablete de cronicar* a lui Tudor Arghezi, „Vioara și Paleta”, o relatare a vizitei lui George Enescu făcute pictorului Ștefan Luchian, aflat în suferință. Nu sunt evidențiate structuri gramaticale sau cuvinte aparținând vreunui câmp semantic, care să fie abordate ulterior. Lectura nu este ghidată și nici nu apar exerciții a căror scop e verificarea înțelegerii mesajului, fragmentul reprezentând doar primul element al unității. Este urmat de secțiunea „Vocabulary”, unde cele mai multe cuvinte sunt traduse în limba engleză și beneficiază de explicații fonetice, menite să faciliteze pronunția corectă. Practic, ne aflăm în fața unei pagini de dicționar român-englez. A treia parte este dedicată gramaticii. Ocupând mai bine de jumătate din *lecție*, aici sunt abordate „The pronoun. Indefinite Pronouns (interr. pron. + -ori)”, „The Adverbial Numeral”, „The verb. Simple perfect” (verbs in -A, -EA, Irregular verbs *a da, a sta, a lua, a bea, a vrea*) și „The Adverb. Indefinite Adverbs (interr. adv. + ori-)”. În cadrul „lecției”, acestea sunt introduse prin tabele cu explicații în limba engleză, reflectând metoda de predare contrastivă, bazată pe confruntarea continuă a sistemelor gramaticale ale limbii materne și ale limbii-țintă⁹ – în ciuda diferențelor dintre cele două. Penultima parte conține exerciții gramaticale structurale, dedicate în mare măsură gramaticii, iar, la sfârșit, apare o poezie, *Insomnii* de Lucian Blaga, însoțită de o traducere. Nu lipsește „Vocabulary”, însă aici relevanța lui constă doar în furnizarea explicațiilor fonologice și morfologice, data fiind prezența traducerii.

Între cele două texte literare nu există nicio legătură justificatoare alăturării lor în economia unității – dacă în prefață se specifică faptul că primele sunt scrise special pentru servi introducerii, într-o ordine logică, a unor probleme gramaticale și achiziției unui vocabular de bază¹⁰ [tr. n.], nu este cert dacă intenția s-a materializat și pentru cele din a doua parte a suportului de curs, despre care aflăm doar că sunt scrise în a doua jumătate a secolului al XX-lea¹¹. Cel de-al doilea reprezintă o lectură suplimentară („Supplementary Text”), fiind de datoria studentului/cursantului să îl parcurgă, însă despre primul nu avem informații suficiente pentru a-i determina rolul.

Vom observa, în continuare, că tiparul de mai sus este specific materialelor didactice elaborate în epocă. Propunem, în acest sens, spre observare, trei

⁸ Boris Cazacu, Matilda Caragiu Marioțeanu, Clara Georgeta Chiosa, Valeria Guțu Romalo, *A Course in Contemporary Romanian, An Introduction to the Study of Romanian*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969.

⁹ Elena Platon, *Pierduți în eclectismul metodologic*, ed. cit.

¹⁰ „The first nineteen lessons include texts written specially for this book. Special consideration has been given to a logical succession of grammatical problems, and the acquisition of a basic vocabulary.”, în Boris Cazacu *et alii.*, *A Course ...*, ed. cit., p. 16.

¹¹ *Ibid.*, p. 17.

publicații: una de dinainte de 1974, a doua de după instituționalizarea programului de predare, iar ultimul, publicat după 1990.

3. *Curs de limba română (Course in Romanian), Ion Popescu*

Rezultatul colaborării dintre Oltea Delarâscruci și Ion Popescu constă în două cărți care conțin patruzeci de lecții de limba română. Primele șaptesprezece, din primul volum¹², reprezintă introducerea în limbă, obiectivul fiind însușirea conținuturilor aferente nivelului începător.

Volumul al doilea¹³ conține și părți de literatură, fiind alcătuit din „lecții”, de dimensiuni mai reduse față de volumul analizat anterior, dar structurate similar. În prefața volumului, autorul firmă că le-a ales „nu doar pentru a introduce noțiuni de gramatică sau cuvinte noi, ci și pentru a facilita contactul cu anumite texte literare”¹⁴ [tr.n.]. Paragrafele apar începând cu cea de-a douăzecea lecție. În general, ele fac trimiteri la aspecte de cultură și civilizație specifice României (poate fi vorba și de un substrat naționalist, intens popularizat începând cu anii '70), și se armonizează cu imaginile color.

De data aceasta, există exerciții pe baza textului, însă ele sunt concentrate pe gramatică, de exemplu, „Scoateți toate subiectele și predicatele din fragmentul *Eminescu și poeziile lui* și arătați cum s-a făcut acordul lor”¹⁵ sau „Arătați la ce mod, la ce timp, și de ce conjugare sînt verbele următoare, întâlnite în lecția *Dilema lui Moromete*: ...”¹⁶. Unele unități conțin „Chestionar”, adică o secțiune cu întrebări, a căror scop este identificarea a unor informații, mai puțin înțelegerea propriu-zisă a conținutului. Totuși, cea mai mare parte a lor rămân neexplorate. Putem intui că era sarcina profesorului să propună activități pe baza propunerilor suportului de curs.

În ceea ce privește tipologia, autorul alege poezii (*Lacul* și *La steaua*, de Mihai Eminescu, *Iscoada* și *Mamă Tară*, de Tudor Arghezi, *Oaspeții primăverii* și *Concertul din luncă*, de Vasile Alecsandri), fragmente de proză (*Moartea lui Castor*, de Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, *Chira Chiralina*, de Panait Istrati, *Dl. Goe*, de I. L. Caragiale, *Bunicul*, de Barbu Ștefănescu-Delavrancea), dar și părți din discursuri aparținând unor personalități importante (*Discurs la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Principatelor Unite*, de Mihail Kogălniceanu). Toate sunt însoțite de Vocabular care să faciliteze înțelegerea.

4. *Limba română. Manual pentru studenții străini, Grigore Brâncuș, Adriana Ionescu, Manuela Saramandu*

Apărut în 1978, acesta este conceput pentru a facilita accesul la limbă al studenților în primul semestru al *Anului pregătitor*. La baza lui, conform

¹² Oltea Delarâscruci, *Curs de limba română. A Romanian Course for Beginners (Manual pentru începători) (Book One)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

¹³ Ion Popescu, *Curs de limba română (Course in Romanian) Vol. II*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

¹⁴ „The texts in the second part of this volume have in view not only to introduce new words and grammar notions but also to facilitate the contact with some literary works.”, în *Ibid.*, p. 5.

¹⁵ *Ibid.*, p. 207.

¹⁶ *Ibid.*, p. 156.

*Cuvîntului înainte*¹⁷, se află alte materiale didactice adresate străinilor, semnate de aceeași autori: *Limba română contemporană, I-III*, publicat între 1978 și 1981, și *Limba română*, din 1981.

Dat fiind faptul că reprezintă un prim intermediar al nonnativilor cu limba, conținutul este concentrat în jurul gramaticii, cu exerciții structurale, iar textele de la începutul fiecărei lecții, de cele mai multe ori, sunt construite pentru a introduce lexicul.

Deși nivelul de limbă al studenților face imposibil accesul la literatură, în manual pot fi identificate câteva fragmente aparținând unor autori români. Prezentarea vieții și a operei lui Mihai Eminescu, din deschiderea *Lecției 32*, se încheie cu poezia *Și dacă...*, al cărei scop este strict ilustrativ. *Lecția 33*, despre Lucian Braga, conține paragrafe din *Hronicul și cîntecul vîrstelor* și *Poezia*, primul încearcă să ofere o imagine asupra copilăriei, iar poezia îndeplinește condițiile celei amintite anterior. Pentru prezentarea horei, în *Lecția 37*, este ales un fragment din romanul lui Pavel Cîmpeanu, *Jurjac*. O situație mai deosebită întâlnim în cazul câtorva rînduri din *Neamul Șoimăreștilor*, fiindcă sunt alese pentru a exemplifica folosirea perfectului simplu în narațiuni (*Lecția 36*).

Numai câteva expresii și cuvinte beneficiază de explicații imediate, în timp ce *Vocabularul* este o unitate de sine stătătoare aflată la sfârșitul manualului, unde sunt traduse cuvintele necunoscute în franceză și în engleză, criteriul de organizare fiind ordinea alfabetică. Pentru că discutăm despre un manual pentru primul semestru, ai cărui destinatari au primul contact cu limba, înțelegem că principala preocupare este achiziția corectă a gramaticii și a lexicului, în timp ce activitățile dedicate lecturii cad într-un plan secund.

5. *Româna cu sau fără profesor, Liana Pop*

Manualul apare în 1991 și conține lecții de limba română atât în limba franceză, cât și în limba engleză. Potrivit prefetei, acesta «se adresează unui public larg, putând fi folosit atât de către *turistul* pur și simplu care vrea să învețe rapid limba română (cu vocabularul și structurile sale de bază) cât și de *„studentul”*, dirijat sau nu de un profesor, în clasă sau în afara ei.»¹⁸

Data fiind diversitatea destinatarilor și implicit a motivațiilor din spatele deciziei de a învăța limba română, manualul se axează pe partea comunicativă, prezentând modalități de obținere și oferire de informații în diverse situații cotidiene. Desigur că manualul se concentrează și asupra gramaticii, dar este subordonată comunicării.

Cea mai mare parte a textelor se află la sfârșitul manualului, în *Citiți-le cu sau fără dicționar!*, însă categoria celor literare¹⁹ este reprezentată de schițele lui I. L. Caragiale și de poezii aparținând lui Mihai Eminescu (*Fiind băiet păduri*

¹⁷ Grigore Brâncuș, Adriana Ionescu, Manuela Saramandu, *Limba română. Manual pentru studenții străini, Anul pregătitor-Semestrul I*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982, p. 3.

¹⁸ Liana Pop, *Româna Cu sau Fără Profesor. Le roumain avec ou sans professeur. Romanian With or Without a Teacher*. Traducerea Liana Pop (franceză), Maria și Horea Bucșa (engleză), Cluj, Editura ECHINOX, 1991, p. X.

¹⁹ *Ibid.*, p. 212.

cutreieram și *Revedere*), George Topîrceanu (*Gelozie* și *Toamna în parc*), Lucian Blaga (*Autoportret*, *Stihuitorul* și *Spune-o încet, n-o spune tare*), Tudor Arghezi (*Giuvaere*) și Marin Sorescu (*La lecție*, *Indigo* sau *Întrebare*). Două povești (*Ridichea* și *Ursul păcălit de vulpe*) și o legendă (*Lupoica*), rămân în afara categoriei menționate anterior. Niciunul dintre ele nu beneficiază de contextualizare, de exerciții pe baza lor sau de explicații minimale pentru cititor. Dacă în cazul utilizării ghidate de un profesor, cititorul ar putea beneficia de informații, când vine vorba de un autodidact, apare o problemă, deoarece el nu are acces la instrumente necesare în înțelegerea mesajului și a scopului său.

Există încercări de introducere a unor părți din literatură în cadrul *lecțiilor*, de exemplu, ultima parte a celei de-a douăzeci și șasea, dedicată închirierii, se deschide cu *De închiriat*, de I. L. Caragiale, însă demersul se oprește la selectarea situației de comunicare și a textului potrivit, neexistând nicio activitate de legătură între ele sau de valorificare a lecturii.

6. Câteva observații și concluzii

Manualele de limba română pentru studenții străini conțin texte literare, în ciuda faptului că prezența lor nu este foarte clar motivată. Lipsește abordarea metodologică sau o direcție sugerată de către autori, iar singura explicație desprinsă în urma unei analize la prima vedere, precum cea expusă mai sus, este că literatura sprijină explicarea unor elemente ce țin de cultura și civilizația românească.

Dincolo de motivul invocat anterior, fragmentele sunt alese pentru a ilustra o temă și a facilita prezentarea lexicului. Însă rolul lor se oprește aici, de prea puține ori există exerciții pe baza conținutului, fapt ce ne determină să credem că decizia de a-l valorifica îi revine profesorului, la fel și crearea activităților potrivite. Astfel, riscul de a pierde informații sau de a abandona lectura, atunci când vorbim despre cei care aleg să studieze individual este foarte ridicat. Aici putem observa o ruptură între tema unității și conceptul gramatical prezentat ulterior, întrucât textul nu își propune să creeze o legătură între cele două, iar exercițiile de gramatică pe baza lui, acolo unde apar, nu rezolvă această problemă.

Un alt aspect important îl reprezintă autorii ale căror opere sunt selectate. Și fiindcă știm problemele literaturii în perioada comunistă, înțelegem că autorii selectați sunt cei agreeți de autorități. Un indiciu solid îl oferă *Lecția 31*²⁰ din manualul coordonat de Grigore Brâncuș, unde apare o scurtă prezentare a literaturii române, de la începuturile ei și până în momentul publicării materialului didactic, alături de câteva nume: ale cronicarilor moldoveni, a lui Vasile Alecsandri, ale clasicilor, ale reprezentanților romanului realist (Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și George Călinescu), ale unor poeți moderniști (Tudor Arghezi, Lucian Blaga și Ion Barbu), dar și ale câtorva scriitori care publică după 1944 (Marin Preda, Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Horia Lovinescu, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Marin Sorescu). Fragmente aparținând acestor autori apar și în celelalte materiale prezentate anterior. Cât despre cel publicat după 1989,

²⁰ Grigore Brâncuș et alii., *Limba română...* ed. cit., pp. 269-271.

în cazul poeziei, o logică a selecției: un reprezentant pentru fiecare curent literar important, de la romantism, până la neomodernism.

Așadar, observăm că autorii manualelor de limba română dedicate studenților străini, fie că este vorba de cele publicate înainte de 1974, când apare programul de studii dedicat străinilor, sau înainte de 1989, în perioada dictaturii, dar și de cele apărute ulterior, manifestă un interes deosebit pentru literatură, în ciuda faptului că nu au instrumente necesare și nicio viziune clară, care să permită folosirea ei într-un mod eficient. Mai mult, îndepărtarea de Occident din a doua jumătate a secolului al XX-lea, îngreunează producerea unor manuale moderne, adaptate trendurilor internaționale de predare a limbilor străine. Însă în ciuda, startului întârziat și a dificultăților întâmpinate, limba română pentru studenții străini se dezvoltă organic²¹.

Bibliografie

- BRÂNCUȘ, Grigore, IONESCU, Adriana, SARAMANDU, Manuela, *Limba română. Manual pentru studenții străini, Anul pregătitor-Semestrul I*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982, p. 3.
- CAZACU, Boris, CARAGIU MARIOȚEANU, Matilda, CHIOSA, Clara Georgeta, GUȚU ROMALO, Valeria, *A Course in Contemporary Romanian, An Introduction to the Study of Romanian*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969.
- DELARĂSCRUCI, Oltea, *Curs de limba română. A Romanian Course for Beginners (Manual pentru începători) (Book One)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.
- HODĂRNĂU, Ioana, *Integrarea textului literar în predarea/învățarea românei ca limbă străină. Un model de scenariu didactic bazat pe dialogul intercultural (nivelul B2)*, în Elena Platon, Lavinia-Iunia Vasiiu, Diana Roman, Cristina Bocoș (editori), *Actele Conferinței Internaționale Discurs polifonic în Româna ca limbă străină (RLS), ediția IV/2023*, nr. 4/2024, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, pp. 292-316.
- MALIȚA, Liviu, *Literatura eretică: texte cenzurate politic între 1949 și 1977*, București, Editura CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2016.
- MOLDOVAN, Victoria (coord.), *Bibliografia românei ca limbă străină/Bibliografia RLS*, ediție revăzută și completată de Antonela-Carmen Suciu, apărută sub egida Institutului Limbii Române ca Limbă Europeană, Cluj-Napoca, Editura EFES, 2012.
- PLATON, Elena, *Româna ca limbă străină (RLS). Elemente de metadidactică*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2021.
- PLATON, Elena, *Pierduți în eclectismul metodologic*, în Elena Platon, Lavinia-Iunia Vasiiu, Diana Roman, Cristina Bocoș (editori), *Actele Conferinței Internaționale Discurs polifonic în Româna ca limbă străină (RLS), ediția III/2021*, nr. 3/2022, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, pp. 29-55.
- POP, Liana, *Româna Cu sau Fără Profesor. Le roumain avec ou sans professeur. Romanian With or Without a Teacher*. Traducerea Liana Pop (franceză), Maria și Horea Bucșa (engleză), Cluj, Editura ECHINOX, 1991.
- POPESCU, Ion, *Curs de limba română (Course in Romanian) Vol. II*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.
- UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” din Iași, *Catedra de limba română pentru studenții străini*, accesibil la adresa <https://lrlsuaic.wixsite.com/uaic/lrls>, accesat în 10/06/2025.

²¹ Analizând informațiile din articolul *Pierduți în eclectismul metodologic*, observăm că limba română parcurge aproximativ aceleași etape, abordând atât metode tradiționale, cât și comunicative.